

Bezpečnostní strategie USA a EU – shoda i rozdíly

Není žádným tajemstvím, že USA a EU jsou dvěma nejvlivnějšími činiteli současného světa. První z nich je jedinou světovou supervelmocí, je na prvním místě ve všech klíčových parametrech síly. Spojené státy jsou schopny přijímat rozhodnutí a podle nich jednat. Díky tomu měly zatím rozhodující slovo při řešení všech vážných mezinárodních krizí postkonfrontačního světa, zejména pak na území bývalé Jugoslávie. Posledních patnáct let navíc ukázalo, že USA získaly před všemi ostatními státy obrovský náskok ve vojenském, v některých směrech je to náskok jedné i více generací zbraňových systémů. Jak je ale na tom Evropa? Jak vyznívá srovnání bezpečnostní strategie USA s ambicemi a možnostmi evropské bezpečnostní a obranné politiky? Jedná se o vztah dvou partnerů, či konkurentů?

Předně, i když Evropská unie trvale upevňuje ekonomický a demografický rozměr své síly, musíme přiznat, že USA více méně zaostává v oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky, zvláště pak ve vojenském. Na počátku 21. století prochází Evropa paradoxním vývojem – na jedné straně rozšiřuje svůj geografický a demografický záběr, ale na druhé straně není schopna působit jako jednotná velmoc. Čím je rozsáhlejší a lidnatější, tím více působí spíše jako konglomerát národních států.

Základním handicapem EU ve srovnání s USA je tedy nejednotnost. V celém postkonfrontačním období se téměř denně potvrzuje, že USA mají celou řadu možností, a také účinných nástrojů k tomu, aby v případě potřeby ovlivňovaly vnitřní fungování EU. Spojené státy mají potenciál, aby svého konkurenta vnitřně ochromily, EU však takovou možnost nemá. Teprve další vývoj ukáže, zda vůbec a do jaké míry se jí podaří nejen tento, ale také ostatní handicapy překonat.

BEZPEČNOSTNÍ STRATEGIE USA

Priority bezpečnostní strategie USA

Hegemonem boje proti nejnaléhavějším hrozbám dnešního světa jsou USA jakožto velmoc, která dnes nemá konkurenta. Základní determinantou jejich boje proti těmto hrozbám se stala odpověď na 11. 9. 2001, jmenovitě pak vojenská invaze do Iráku. USA dokázaly svrhnout zločineckou diktaturu v Iráku a dopadnout jejího nejvyššího činitele. Celému světu imponantně předvedly obrovský náskok v nejmodernějších vojenských technologiích, zvláště ve schopnosti projekce ozbrojené síly na velkou vzdálenost vyúsťující ve změnu režimu (regime change).

Po operacích *Trvalá svoboda* a *Irácká svoboda* lze očekávat, že se vojenská stránka strategie regime change (někdy také nazývána „regime decapitation“) bude mít podobu operací se silným vojenským i psychologickým účinkem (EBO - Effects Based Operations). Tyto operace jsou také nazývány „shock and awe“ a představují další etapu při naplňování vojenských zásad bohatých zemí – využití technologického náskoku k vytvoření zdrcující převahy, která umožní rychlé a úplné zničení nepřítele. EBO se vyznačují zničujícími vzdušnými údery, na které navazuje rychlý postup obrněných jednotek pozemního vojska – v síle divize nebo i armádního sboru.

Národní strategie boje proti šíření ZHN

Základ této strategie tvoří dokument, který byl schválen v prosinci 2002 pod názvem National Strategy to Combat Weapons of Mass Destruction. Ten je souhrnnou, všeobšáhlou odpovědí na hrozbu, kterou USA považují za nejnaléhavější hrozbu na počátku 21. století. Jeho výchozí tezí je obava, že existují nebezpečné státy či organizace, které ZHN nechápu jako nástroj nejkrajnějšího řešení, ale jako nástroj, který by jim sloužil k vyvažování konvenční převahy USA a který by jim navíc dal možnost, jak Spojeným státům znemožnit, aby v oblastech svých životních zájmů zasahovaly v případě agrese proti jejich přátelům a spojencům.

Robert Litwak [1] k tomu dodává, že pokud jde o proliferátorské státy, USA je implicitně dělí na dvě skupiny. Do první patří Izrael, Indie a Pákistán, tzv. de facto proliferátoři, kteří nezauímají nepřátelský postoj k USA, a ani je nechtějí ohrožit. Zcela jinak se ale nahlíží na tzv. nepřátelské proliferátory (hostile proliferators). Ti jsou považováni za hrozbu, proti které je nutné zasáhnout.

Národní strategie USA jasně stanovuje, že boj proti nepřátelským proliferátorům bude spočívat na třech pilířích, jimiž jsou tzv. neproliferační politika (nonproliferation), aktivní proti-proliferační (counterproliferation) a odstraňování následků ozbrojeného konfliktu za použití ZHN.

První ze tří pilířů strategie USA spočívá především na diplomatickém úsilí s cílem „odrazovat dodavatelské státy od spolupráce s proliferátory a tyto státy zase vést k tomu, aby ukončily své programy“ [2]. Tato politika se bude zaměřovat na vytváření mnohostranných programů a režimů, jejichž smyslem je bránit šíření jaderných zbraní, chemických a biologických zbraní a řízených střel jakožto jejich nosičů.

Druhý pilíř tvoří zákaz šíření ZHN, odstraňování a obrana a zmírňování následků v případě konfliktu za použití ZHN. Nosnou, a také nejvíce diskutovanou část této roviny americké strategie představuje odhodlání, že „na použití ZHN proti Spojeným státům, proti jejich ozbrojeným silám v zahraničí nebo proti jejich přátelům a spojencům budou USA reagovat nasazením všech sil, včetně zbraní nejkrajnějšího řešení, tedy ZHN“.

Toto odhodlání je základem úvah o preventivních a preemptivních válkách. R. Litwak při upřesňování těchto dvou základních pojmů uvádí, že o preventivním zásahu v rámci boje proti proliferaci ZHN lze hovořit v případě izraelského útoku na irácký jaderný reaktor v Osiraku v červnu 1981. Tento cíl nepředstavoval pro Izrael naléhavou hrozbu, ale tehdejší premiér Begin nařídil úder v obavě, že v případě nečinnosti by Irák mohl svůj civilní jaderný program zneužít k výrobě jaderných zbraní, a ty už by pro židovský stát představovaly naléhavou životní hrozbu. Naproti tomu o preemptivních úderech lze hovořit pouze v tom případě, když existuje hrozba, že nepřátelský stát již plánuje bezprostřední útoky za použití ZHN.

Priority bojové přípravy ozbrojených sil USA

Při přípravě na další operace typu EBO se USA zaměří na zdokonalování následujících hlavních schopností svých ozbrojených sil:

- Rozhodující úlohu nadále budou hrát vzdušné síly. V jejich sestavě bude trvale narůstat význam „úsporných bombardérů“ a nedílně s tím i bitevních letounů JSF (joint strike fighter), možná na úkor letounu F-22, který byl koncipován vyloženě pro studenou

válku. Velkou prioritou se stanou bezpilotní letouny, nejen průzkumné, ale i bombardovací.

- ❑ Pozemní vojska se budou připravovat především na rychlý postup s cílem využít ochromení nepřátelských vojsk po zničujících vzdušných úderech.
- ❑ Speciální síly se budou připravovat především na získávání a upřesňování informací nezbytných pro navádění prostředků vzdušného napadení.
- ❑ USA se budou dále zdokonalovat ve schopnosti využívat při pozemních akcích jednotky opozičních sil ochotných a motivovaných pro boj proti teroristickým organizacím a státům či vládám, které jim poskytnou útočiště.
- ❑ USA dále zesílí důraz na výstavbu a bojovou přípravu relativně malých jednotek schopných rychlého nasazení kdykoli a kdekoli ve světě a v tom je budou následovat i ostatní země NATO.
- ❑ Urychlí se výstavba nových letadlových lodí, které jsou nezbytné z hlediska překonávání již zmiňované „tyranie vzdálenosti“. Právě z nich totiž mohou vzlétat bitevní letouny i vrtulníky,
- ❑ Ponorky budou modernizovány tak, aby byly schopny namísto jaderných SLBM (Submarine-Launched Ballistic Missile) odpalovat řízené střely s plochou dráhou letu vyznačující se kratším doletem (SLCM – Sea-Launched Cruise Missile), ale větší přesností a menšími ničivými následky než SLBM.
- ❑ Dopravní letectvo bude zvyšovat své schopnosti přepravovat mobilní jednotky vysoké pohotovosti na kterékoli místo na světě.

Pro USA jakožto hegemonu boje proti terorismu na globální úrovni nebude velkým problémem, aby náležitě odpověděly na ekonomické, finanční, technologické a vojensko-odborné aspekty nejvážnější a nejnaléhavější výzvy, kterou generuje hrozba mezinárodního terorismu. Jediným problémem či úskalím může být nesoulad mezi schopnostmi USA působit jako hrozba vůči mezinárodnímu terorismu na jedné straně a nízkou ochotou k podstupování rizika na straně druhé.

Vnitroamerická debata

I přes jednoznačný vojenský úspěch operace Irácká svoboda a přes další úspěch, kterým bylo dopadení Saddáma Husajna, se v polovině roku 2003 v samotných USA rozpoutala rozsáhlá debata. V ní se velká kritika soustředila na dva základní prvky bezpečnostní strategie Bushovy administrativy, kterými jsou strategie boje proti terorismu a způsob rozhodování o jejích hlavních akcích, v první řadě pak o invazi do Iráku.

Kritická debata je natolik rozsáhlá, že např. bývalý náměstek ministra zahraničí dochází k závěru, že Bushovo pojetí války proti terorismu, především pak vojenské svržení Saddámovy režimu, vyvolaly v USA **doktrinní a strategickou revoluci**. [3]

Při jejím hodnocení se největší pozornost se soustředila na šest hlavních otázek: ideologizace a militarizace boje proti terorismu, preemptivní strategie, regime change policy, rozhodování o vojenských operacích a vztah k evropským spojencům. Do rozsáhlé diskuze na tato témata vystoupili jak významní specialisté z akademické komunity, tak i bývalí vlivní politikové, kteří v minulosti přijímali důležitá rozhodnutí bezpečnostního a vojenského charakteru.

Ideologizace boje proti terorismu

Názor, že G. W. Bush a jeho administrativa ideologizují boj proti terorismu, vychází ze způsobu, jakým vyhodnotili útoky ze dne 11. 9. 2001 a jak na ně reagují. Je reakcí na závěr, že 11. září 2001 bylo projevem nenávisti vůči hodnotám západní civilizace a jejímu hlavnímu symbolu.

Toto hodnocení se projevilo především v prvních reakcích amerického prezidenta Bushe, zejména pak v jeho vystoupení v Kongresu, kde vyhlásil krédo „buďte s námi, nebo s nimi“. Výrazně se projevilo i v Bushově projevu ve Spolkovém sněmu v roce 2002, kde znovu zaznělo, že hlavní pohnutkou teroristů byla nenávist vůči takovým základním hodnotám, kterými jsou demokracie, snášenlivost, svoboda vyjadřování a náboženství, a spolu s tím i nenávist k ženám, křesťanům a židům.

Ideologizující přístup vychází z mesiášského komplexu některých politiků, spočívajícího v přesvědčení, že právě USA jsou v dodržování hodnot západního světa nejdále, a proto se staly terčem nenávisti a zákeřných útoků. Jejich boj proti globálnímu terorismu pak je prezentován jako boj Dobra se Zlem. Toto černobílé pojetí hrozby terorismu dovedlo americké neokonzervativce k tomu, že „válka i politika jsou pro ně pokračováním morálky jinými prostředky. Politické účely jsou interpretovány jako účely morální, a tak se dostávají do postavení absolutních hodnot“. [4]

Z. Brzezinski při kritice Bushovy administrativy dokonce použil výraz „teologizace hrozby terorismu“. Za jeho základ označil sebestřednou politiku, zaměření se výlučně na vlastní zájmy a podřizování celosvětového dění přehnanému pocitu bezpečnostního ohrožení. Stanley Hoffmann [5] vyjádřil obavu, že vyhlášení globální války proti terorismu v sobě nese riziko, že nakonec bude ve světě ještě více teroristů různého ražení a ti mezi sebou budou uzavírat ne zrovna svaté aliance.

Militarizace boje proti terorismu

Základní výhrada na adresu G.W. Bushe zní, že se pokouší zavést nové uspořádání mezinárodně bezpečnostních vztahů, v jehož rámci by se „převaha americké (vojenské) síly měla stát zásadou, na jejímž základě by bylo možné ovládat nebezpečný a neuspořádaný svět a dávat mu určitý řád“. [6] Nadměrný důraz na vojenskou stránku boje proti globálnímu terorismu ukázal, že „idealistický izolacionismus se může ve chvílích (domnělého) národního ohrožení či morálního pobouření lehce proměnit ve stejně tak idealistický vojenský intervencionismus“. [7]

Preemptivní strategie

Podstatou této strategie je důraz na předstihující úder, jejichž smyslem je zničit jednotky a zbrojní systémy nepřítele, který se chystá napadnout USA nebo jejich spojence kdekoli ve světě. Tato bezpečnostně-politická filozofie Bushovy administrativy je v oficiálně vyjádřena slovy „čím větší je hrozba, tím větší je riziko nečinnosti“.

Psychologickou motivaci této nejlépe vysvětlil sám prezident Bush vyhlášením „nebudeme žít ve strachu“, které zaznělo v jeho projevu v Cincinnati dne 7. 10. 2002. V něm se jasně projevil sílící pocit zranitelnosti, který vyúsťuje v přesvědčení, že rizika a náklady nečinnosti jsou nepřijatelně vysoká.

Za naprosto největší a nejnaléhavější hrozbu se v USA považují snahy diktátorských režimů nebo teroristických režimů zmocnit se zbraní hromadného ničení. Ty by se v jejich rukou staly nástroji k zastrašování a k vojenské agresi proti jejich sousedům. Tyto zbraně by těmto státům daly možnost vydírat Spojené státy a jejich spojence a znemožňovaly by odstrašování nebo odrazování *rogue states* od jejich agresivního chování. Takové státy tedy v těchto zbraních spatřují nástroj k překonání konvenční převahy USA.

Kritické stanovisko k této strategii zaujala zejména M. Albrightová, ministryně zahraničí USA v letech 1997-2001. Vyjádřila obavu, že „...doktrína preventivní války znamená nahrazení mezinárodního práva. V důsledku toho většina světa invazi (do Iráku) vnímala ne jako využití síly v rámci přijatých pravidel, nýbrž jako zavedení nové sady pravidel, která sólově napsaly a uplatnily Spojené státy“. [8] Invazi do Iráku vyhodnotila jako válku, která nebyla nezbytná, ale vyplynula z rozhodnutí Bushovy administrativy (war of choice, not of necessity).

Mnoho kritických hodnocení na adresu této strategie přišlo z akademických kruhů. Robert Jervis, profesor mezinárodní politiky na Kolumbijské univerzitě, kritizoval, že „...základem doktríny preventivní války je (vojenská) síla a s ní spojené přání zajistit udržení americké nadvlády“. [9] Zároveň s tím upozornil na tři základní úskalí této doktríny. První z nich představují nesnáze při získávání spolehlivých informací, protože se jedná o predikci naléhavosti hrozeb v budoucnosti. Z toho vyplývá i druhé úskalí, kterým jsou sklony k přeceňování naléhavosti a vážnosti hrozeb zdůvodňujících preemptivní úder. A konečně za třetí úskalí označil získávání nejen domácích, ale také mezinárodní podpory, která je u akcí tohoto druhu naprosto nezbytná. Zároveň s tím R. Jervis varoval, že uplatňování této doktríny s sebou přinese sérii nových bezpečnostních dilemat, protože jejím základem je přesvědčení, že pokud USA nebudou tvářit v tvář hrozbám současného světa důrazně jednat, jejich bezpečnostní situace se bude dále zhoršovat.

Regime Change Policy

Rozhodující význam je přitom přikládán akcím vojenského charakteru zaměřeným na svrhávání diktátorských režimů (regime change policy). Od této strategie se očekává především dynamika pozitivního dominového efektu, který může dvě základní podoby. Tou první eroze, případně i pád dalších diktátorských režimů usilujících o získání ZHN. Druhou podobou může být chování typu M. Kaddáfího, který se veřejně zřekl ambicí na vybudování arzenálu ZHN a otevřel svoji zemi mezinárodním inspekčním.

Dimitri Simes, prezident Nixonova Centra ve Washingtonu, upozornil na nebezpečí skryté v mylné víře, že demokracie je všelékem ne všechny nemoci současného světa a že USA mají zodpovědnost za její šíření do celého světa. Připomněl, že civilizace přinesená na bodácích nikdy neměla dlouhého trvání a vyjádřil varování před možnými neblahými důsledky „vojenského šíření demokracie“.

Velmi realistická a perspektivní východiska nabídl na konci roku 2003 Robert Litwak, ředitel mezinárodních studií na Woodrow Wilson Center ve Washingtonu [10]. Především doporučil, aby se hlavní pozornost zaměřila ne na samotnou změnu režimu, ale především na změnu záměrů těchto režimů, které usilují o vybudování arzenálu ZHN. Ne vždy je nutné násilné svržení takového režimu, často může postačit jeho demokratizace a větší politická otevřenost. Každému režimu usilujícímu o získání ZHN by nejprve měla být poskytnuta možnost volby, zda změnit své chování, nebo podstoupit velké riziko následujícího trestu. Přitom je třeba vycházet především z věcné analýzy motivů úsilí o získání ZHN a na ty odpovídat několika možnými způsoby.

Prvním způsobem odpovědi by mohla být nabídka bezpečnostních záruk a aliancí. Pokud by nebyla úspěšná, měl by následovat diplomatický a obchodní nátlak. Dalším eskalačním stupněm by mohlo být rozmístění ozbrojených sil jakožto předstupeň vojenského svržení režimu. Nejkrasnější variantou, následující po vyčerpání všech jiných možností nátlaku, by měla být vojenská akce typu regime change. Ta by se měla uskutečňovat až tehdy, kdy je zcela jasné, že jde o naléhavou bezpečnostní hrozbu, které nelze čelit než vojenským úderem.

Rozhodování o vojenských operacích

a) Důvody operace Irácká svoboda

První výhrada směřovala k tomu, jak byl zdůvodňován vojenský zásah v Iráku. Nejprve se hovořilo o iráckém arzenálu ZHN jako o naléhavé bezpečnostní hrozbě pro USA a pro jejich spojence. Tento důvod sám o sobě byl tím závažnější, že již v roce 1992 Rada bezpečnosti OSN prohlásila proliferaci ZHN za hrozbu mezinárodnímu míru. Pokud by se tedy v případě nejenom Iráku, ale kteréhokoliv jiného státu takové podezření prokázalo, byl mezinárodně právní podklad pro zásah mezinárodního společenství.

Druhým důvodem bylo spojení mezi Saddámovým režimem a sítí al-Kajda a jeho zapojení do teroristických akcí ve světě. Třetí důvod operace Irácká svoboda byl jakousi syntézou dvou předcházejících a byl vyjádřen slovy nutnost změny režimu.

Na jaře 2002 prezident Bush uvedl tři hlavní argumenty: Saddám Husajn tyranizuje svůj národ, ohrožuje sousedy a vyvíjí zbraně hromadného ničení. Situace po svržení Saddámovy režimu ukázala, že v plném rozsahu obstál první pouze z těchto tří argumentů, druhý důvod pouze retrospektivně (irácká agrese do Kuvajtu v roce 1990) a třetí vůbec.

Argument o iráckém arzenálu ZHN ukázal, že záměrné nadsazování při vyhodnocování bezpečnostních hrozeb může být dvojsečnou zbraní. U závěrů zpravodajských služeb byly závěry o pravděpodobnosti [11] nahrazeny důrazem na jistotu v takovém rozsahu, že Louis Fischer hovoří o *gapu*, o propastném rozdílu mezi klíčovými materiály a interními analýzami, které poskytly jak civilní rozvědká (CIA - Central Intelligence Agency), tak vojenská zpravodajská služba (DIA - Defense Intelligence Agency) a vyvozuje závěr, že administrativa i Kongres „šly do války na základě tvrzení o naléhavé hrozbě, ale to nebylo věrohodné“. [12]

b) Způsob rozhodování

Druhá výhrada se týkala samotného způsobu rozhodování. Bushova administrativa měla zájem, aby Kongres rezoluci k Iráku projednal a schválil co nejdříve, ještě před listopadovými volbami 2002. Beze zbytku přitom využila vnitropolitického poměru sil – republikánská většina byla pro vojenský zásah, zatímco Demokratická strana nedokázala zkompromitovat a prosadit účinnou proti strategii. Výsledkem důraznosti administrativy se stalo hlasování, ve kterém Kongres svou rezolucí 296-133 dal prezidentovi rozhodující slovo a „selhal v tom smyslu, že netrval na přesvědčivých argumentech“. [13]

Vztah k Evropanům

Snad nejčastěji diskutovaným námětem vnitroamerické debaty se po operacích Trvalá svoboda a Irácká svoboda stal vztah USA k evropským spojencům. Ronald Asmus na konci

roku 2003 s hořkostí konstatoval, že „někde mezi Kábulem a Bagdádem se Spojené státy a Evropa jeden druhému navzájem ztratily“. [14] Bushově administrativě vytkl, že zejména v případě Iráku nedokázala jasně a přesvědčivě definovat své cíle a získat pro ně podporu spojenců. Výsledkem této neschopnosti se podle něho stala vzájemná roztržka, která nemá obdoby co do rozsahu ani co do intenzity. Doporučil, aby USA skoncovaly s dosavadním pohrdáním a s formováním *ad hoc* koalic dobrovolných a aby s Evropany znovu jednaly jako s partnery. Zároveň s tím R. Asmus vyzval k překonání vojensko-technologického rozdílu mezi USA a Evropou, přičemž není nutné, aby Evropa zcela ve všem napodobovala USA.

Velmi kritická stanoviska zaujali rovněž nejvyšší činitelé dvou předcházejících administrativ. Bill Clinton velmi výstižně upozornil, že USA mohou samy vyhrát jakýkoli konflikt, ale už nejsou schopny samy vybudovat mír. Zároveň s tím vyzval k prohlubování spolupráce se spojenci a k budování světa, „ve kterém bude více přátel a méně teroristů“. [15] Velmi podobné stanovisko zaujala M. Albrightová, když zdůraznila, že s Evropany je třeba jednat jako s dospělými, že je nutné je brát jako spojence, nikoli jako satelity. Jako východisko z nedobré situace navrhla větší zapojení evropských spojenců do stabilizačních misí v Afghánistánu a v Iráku.

BEZPEČNOSTNÍ STRATEGIE EVROPSKÉ UNIE

Irácká krize, operace Irácká svoboda, asymetrická válka, která po ní následovala a v neposlední řadě i vnitroamerická diskuze měly výrazný dopad i na Evropskou unii. Ta se pod vlivem těchto událostí zaměřila na vypracování své vlastní bezpečnostní strategie. Javier Solana předložil koncepční dokument a ten potom, dne 12. 12. 2003, schválila Evropská rada na úrovni hlav států a vlád.

Evropská bezpečnostní strategie

Dokument nazvaný „Bezpečná Evropa v lepším světě - evropská bezpečnostní strategie“ je rozdělen do tří kapitol. V přístupu k nejvážnějším a nejnaléhavějším hrozbám současného světa se v některých směrech shoduje s přístupem USA a v jiných se od něho zase odlišuje. Jasně se to ukazuje ve dvou hlavních rovinách – analytické (jde o popis nejvážnějších hrozeb a stanovení jejich příčin) a koncepční (jde o stanovení způsobu boje proti těmto hrozbám).

Analytická rovina

První kapitola nazvaná Nové hrozby a nové bezpečnostní prostředí potvrzuje základní shodu s USA v tom, že **terorismus hodnotí jako hrozbu strategické povahy**. Zdůvodňuje to tím, že aktivní tento nanejvýš nebezpečný jev je spojen s odhodláním použít neomezeného násilí, ohrožuje lidské životy, boj proti němu je nákladný a ohrožuje otevřenost a snášenlivost evropských společností. Odlišnost ve srovnání s USA se projevuje v tom, že Evropa není tak vyhledávaným symbolickým cílem pro akce globální působnosti. Zároveň s tím je Evropa také jednou ze základů teroristických organizací. [16]

Pokud jde o druhou hrozbu, tedy o proliferaci ZHN, EU ji hodnotí EU velmi podobně jako USA. Považuje ji „za nejzávažnější hrozbu mezinárodního míru a bezpečnosti“. Z toho vychází její závěr, že nejohroženějším scénářem by byl stav, kdy by se ZHN dostaly do rukou teroristických

organizací. EU se s USA shoduje rovněž v závěru, že takový scénář je tím pravděpodobnější, čím rozsáhlejší je proliferace.

EU nepodceňuje ani závažnost hrozby, jejímž původcem jsou tzv. zhroucené státy. Zdůrazňuje, že její základní příčinou je špatné vládnutí, od kterého se odvíjí snadná dostupnost malých zbraní a propukání vnitrostátních ozbrojených konfliktů. Tyto krizové situace všestranně využívá a častokrát i podněcuje organizovaný zločin.

U všech tří hrozeb se EU s USA shoduje v tom, že je považuje za velmi závažné. Na rozdíl od USA však EU dochází k závěru, že žádná z nich není hrozbou čistě vojenského charakteru, a proto nelze žádné z nich čelit jenom vojenskými nástroji. Každá z nich naopak vyžaduje kombinaci různých nástrojů. Tento závěr vychází ze skutečnosti, že jednou ze základních příčin velkého napětí v mezinárodních vztazích na počátku 21. století jsou obrovské asymetrie projevující se mj. tím, že polovina světové populace musí vyjít se dvěma euro na den, že každoročně ve světě umírá 45 milionů lidí na hlad nebo podvýživu. Proto sice uznává význam vojenských nástrojů, ale zároveň s tím přikládá velký význam také politickým, ekonomickým a diplomatickým nástrojům.

Programová rovina

Druhá kapitola nazvaná Strategické cíle už ukazuje, jaké jsou rozdíly v konkrétních akcentech dlouhodobého boje proti terorismu. Prvním cílem EU je **rozšiřování zóny bezpečnosti kolem Evropy** v zájmu toho, aby země na hranicích Evropy byl dobře spravovány a řízeny. EU chce podporovat rozšiřování této zóny především na východ od svých hranic, směrem k postsovětským republikám, jež nejsou členy EU, a na jih, směrem k velmi choulostivé oblasti Středomoří a zejména pak Blízkého východu.

Druhým strategickým cílem EU na počátku 21. století je **vyřešení arabsko-izraelského konfliktu**. Dosažení tohoto cíle je pro EU základním předpokladem pro úspěšné řešení ostatních problémů spojených s Blízkým východem, který je nejvýbušnější oblastí světa a generuje nejvíce hrozeb teroristické povahy. EU se plně angažuje při pokračování barcelonského procesu a při naplňování cílů tzv. čtyřky.

A konečně třetím strategickým cílem EU je **posílení mezinárodního řádu** v rámci stávajícího globalizovaného světa. EU přitom klade velký důraz především na zvýšení účinnosti multilaterálního systému a na větší otevřenost takových organizací, jakými je Světová obchodní organizace (WTO - World Trade Organization) a další mezinárodní finanční organizace, samozřejmě za předpokladu zachování jejich vysokých standardů a účinnosti.

EU jako velmoc svého druhu

Zpracováním a schválením vlastní bezpečnostní strategie EU potvrdila své odhodlání skoncovat s tím, že byla považována za velmoc čistě ekonomického, ne však bezpečnostního rozměru. Dala najevo své odhodlání vystupovat jako velmoc svého druhu, která klade důraz na globální přístupy bezpečnosti, a proto svoji bezpečnostní strategii nekoncepčuje jako doktrínu vojenské intervence.

EU se tímto dokumentem jasně odlišila od administrativy USA, neboť „nesdílí americkou ideologii *rogue states* a osy zla, ani její posedlost vojenskými technologiemi jakožto odpovědi na nové hrozby“. [17] Klade naopak větší důraz na preventivní politické a ekonomické působení a na politické řešení regionálních konfliktů, především pak izraelsko-palestinského.

Ambice a možnosti evropské bezpečnostní a obranné politiky

Vedle programového dokumentu se EU zabývá také posuzováním otázky, jaké jsou její skutečné možnosti a jaké úkoly z toho vyplývají pro nejbližší budoucnost. Za tím účelem skupina nezávislých expertů vypracovala celkem pět možných scénářů nasazení ozbrojených sil EU. Do nich zasadila možná nasazení vojsk v časovém výhledu 10-20 let. Z toho pak vyvodila cíle jak pro obranné, tak i pro operační plánování.

Rozsáhlá operace na podporu míru

Předpokládá se, že by šlo o rozsáhlou mírovou operaci s jasně stanoveným mandátem Rady bezpečnosti OSN na základě kapitoly VI nebo VII Charty OSN. Jejím hlavním smyslem by bylo vytvořit příznivé podmínky pro postkonfliktní mírový život. Na akci by se zúčastnilo až 30 000 vojáků ze zemí EU při nasazení až 40 bitevních letounů a 6 povrchových plavidel.

EU by měla být schopna zasáhnout na vzdálenosti 2000 km do 60 dnů od rozhodnutí a měla by dosáhnout udržitelnosti operačního nasazení do tří let. Taková operace je spojena s rizikem ztrát na životech a vyžaduje si především zvýšení evropských kapacit v oblasti velení, řízení, spojení, výpočetní techniky, informatizace, vojenského zpravodajství, sledování a průzkumu (C4ISR – Command, Control, Communications, Computers, Intelligence, Surveillance and Reconnaissance).

Humanitární intervence vysoké intenzity

Její nezbytnost by nastala v případech krutých zločinů proti lidskosti, jako se to stalo např. ve Rwandě v r. 1994. Původci takové hrozby by byly malé, ale vraždící skupiny vzbouřenců nebo teroristů. Klíčovou úlohu by proto hrála rychlost nasazení ozbrojených sil a vysoké tempo operací. Páteř vojsk by proto musely tvořit elitní pěchota, specializované a speciální síly. Na vzdálenost do 5000 km od Bruselu (předpokládá se, že by šlo o venkovské prostředí zejména v Africe) by bylo potřeba nasadit až 10 000 vojáků, stovku letounů a další techniky. V zájmu připravenosti na takovýto zásah by EU musela zvýšit kvalitu svých vysoce mobilních sil a počet podpůrných bitevních vrtulníků.

Regionální válka, v níž by šlo o evropské strategické zájmy

Předpokládá se, že evropské zájmy by mohly být ohroženy buď v důsledku narušení dodávek ropy, nebo přílivem uprchlíků z válkou ohrožených oblastí. Dále by mohlo dojít k ohrožení spojení mezi Evropou a Spojenými státy – což se svým způsobem stalo v důsledku operace Irácká svoboda 2003. Anti-západní živly by mohly uchvátit moc v zemi x a zneužívat její ropu proti Západu. Zároveň s tím by zahájily ozbrojenou invazi proti státu, který hraje klíčovou úlohu v přepravě ropy pro Západ. Tato země by se na základě čl. 51 Charty OSN na EU obrátila s žádostí o pomoc. EU by i ve svém vlastním zájmu musela zasahovat až na vzdálenost 4500 km od Bruselu a musela by to stihnout ve lhůtě 21 dnů. A na to dnes EU nemá dostatek letadlových lodí, přesně naváděné munice, útočných vrtulníků, speciálních sil a logistických prostředků.

Preventivní zásah proti úderu použití ZHN

EU stejně jako USA považuje za velkou bezpečnostní hrozbu šíření ZHN. Nejvíce se bojí stavu, za kterého by se těchto zbraní zmocnili nestátní činitelé, vůči kterým nelze uplatňovat strategii odstrašování jako vůči státům. Takoví činitelé by vedli neregulérní formu boje. Proti nim by bylo potřeba ve lhůtě pouhých 15 dnů a na vzdálenost až 5000 km od Bruselu nasadit brigádu o čtyřech praporech speciálních operačních sil schopných vést ty nejnáročnější operace v horském i v městském prostředí.

EU ale zatím nemá dostatek speciálních operačních sil, prostředků strategického průzkumu, útočných vrtulníků a přesně naváděné munice. V důsledku toho není schopna vést takovou operaci po delší dobu.

Obrana vlastního území

V tomto směru se uvažuje o hrozbě tzv. katastrofického terorismu, která oslabuje rozdíl mezi vnějšími a vnitřními hrozbami. Jde především o ochranu objektů, které by se podle rozvědky mohly stát terčem teroristických útoků. Dalším cílem je snižování následků případného teroristického útoku. Největší nároky se kladou na protivzdušnou obranu, na vojenskou pomoc civilním institucím při udržování pořádku, na sledování a průzkum. Země EU v tomto směru mají dostatek zkušeností – např. akce francouzské armády nazvaná Vigipirate Renforcé. Země EU budou muset i nadále zlepšovat schopnosti svých speciálních operačních sil.

Závěr: Shrnutí a srovnání bezpečnostních strategií USA a EU

1. Společné zájmy a úkoly v oblasti bezpečnostní strategie

Strategie boje proti šíření ZHN, rozhodování o vojenském svržení Saddáмова režimu a jejich následná kritika ukázaly, o kterých otázkách se bude v USA nejčastěji diskutovat v rámci dlouhodobého boje proti nejvážnějším a nejnaléhavějším hrozbám začátku 21. století. Uplatnění politiky regime change v Iráku a jeho následky potvrdily, že vedle dokonalého naplánování a uskutečnění vojenských akcí hraje nezastupitelnou úlohu i politika. Ani nejpůsobivější vojenské vítězství samo o sobě nestačí. Naopak, jeho hodnota může být snížena pochybnostmi v oblasti politiky, zejména pak oslabením důvěry v nejlivnější činitele bezpečnostní politiky, kteří přijímají rozhodnutí strategického významu a dlouhodobého dopadu. Každé strategii, tedy i boji proti terorismu, může vážně uškodit uplatňování zásady „účel světlí prostředky“.

Problémy v Iráku po oficiálním ukončení operace Irácká svoboda a následující vnitro-americká kritika neznamenaají, že strategie regime change by byla od základu zpochybněna a neměla by v budoucnu už být uplatňována. Nasvědčují především tomu, že o dalších akcích tohoto druhu by se nemělo rozhodovat v úzkém okruhu nejvyšších exekutivních činitelů USA. Mělo by k nim docházet až po otevřené a věcné diskuzi mezi administrativou a legislativou, která by se vyvarovala nadsazování bezpečnostních hrozeb a v níž by se argumentovalo ověřenými, a tím pádem i přesvědčivými fakty.

2. Nezbytnost věcné diskuze

Zároveň s tím by měla probíhat věcná a trpělivá diskuze se všemi státy, které by mohly a měly být spojenci USA v jejich dlouhodobém boji proti globálnímu, terorismu, šíření ZHN a diktátorským režimům. Jejich všestrannou podporu lze získat na základě přesvědčivých argumentů o tom, že již byly vyčerpány všechny možnosti nevojenského řešení a že vojenský zásah je neodvratný. USA se bez této podpory mohou obejít při plánování a uskutečňování vojenských operací, ale na druhé straně ji nezbytně potřebují v politické oblasti, a to ze dvou hlavních důvodů.

První důvod je spojen s operací Pouštní bouře v r. 1991, která jasně potvrdila, že čím širší je mezinárodní účast, tím spíše je možné hovořit o akci mezinárodního společenství. Nedílně se při ní ukázalo také to, že čím více států je do akce zapojeno, tím menší je riziko odvetných teroristických útoků, zatímco při nízkém počtu účastníků je toto riziko větší. Druhým důvodem je nezbytnost dlouhodobé přítomnosti mezinárodních sil po oficiálním skončení bojů, v období nazývaném „nation building“.

3. EU jako strategický partner, nikoli jako protiváha

Současnou situaci velmi výstižně vyjadřuje francouzský ministr zahraničí Michel Barnier: v oblasti bezpečnostní politiky je EU jen jednou z velmocí současného světa, zatím však není světovou velmocí. I přes výrazné odlišení od USA se EU svojí bezpečnostní strategií prezentuje nikoli jako protiváha, nýbrž jako strategický spojenec, který má stejné priority, ale odlišné způsoby pro jejich dosahování. EU tedy nadále zůstává strategickým spojencem, ale zároveň s tím se v něčem odlišuje.

Poznámky a literatura:

1. LITWAK, Robert. "The New Calculus of Pre-emption." *Survival*, vol.44, no. 4, Winter 2002-03, s. 67.
2. *National Strategy to Combat Weapons of Mass Destruction*, s. 4.
3. TALBOTT, Strobe. "War in Iraq, revolution in America." *International Affairs*, 2003, vol. 79, n. 5, s. 1037.
4. BARŠA, Pavel. Hodina impéria: Zdroje současné zahraniční politiky USA. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 108.
5. HOFFMANN, Stanley. "US-European Relations: past and future." *International Affairs*, vol. 79/2003, n. 5, s. 1035.
6. TALBOTT, Strobe. "War in Iraq, revolution in America." *International Affairs*, 2003, vol. 79, n. 5, s. 1040.
7. BARŠA, P., *tamtéž*, s. 111.
8. ALBRIGHT, Madeleine. "Bridges, Bombs or Bluster?" *Foreign Affairs*, Sept/Oct 2003, s. 8.
9. JERVIS, Robert. "Understanding the Bush Doctrine." *Political Science Quarterly*. Volume 118, Number 3/2003, s. 370.
10. LITWAK, Robert. "Non-proliferation and the Dilemmas of Regime Change." *Survival*, vol. 45, no. 4, Winter 2003-04, s. 27-28.
11. Šlo zejména o výrazy, že „Irák pravděpodobně má zařízení na výrobu chemických zbraní“, že „má schopnost vyrábět biopesticidy“, že „by mohl mít pojiždné laboratoře“ apod.
12. "Deciding on War Against Iraq: Institutional Failures." *Political Science Quarterly*, volume 118, Number 3/2003, s. 410.
13. FISHER, Louis. "Deciding on War Against Iraq: Institutional Failures." *Political Science Quarterly*, volume 118, Number 3/2003, s. 409.
14. ASMUS, Roland. "Rebuilding the Atlantic Alliance." *Foreign Affairs*, Sept/Oct 2003, s. 21."
15. CLINTON, Bill. "Defining the Mission of the 21st Century." *International Herald Tribune*, 6. 11. 2003.
16. Logistické základny sítě al-Kajda byly nalezeny ve Velké Británii, v Itálii, v SRN, ve Španělsku a v Belgii.
17. GNESOTTO, Nicole. "European Strategy as a Model." *ISS Newsletter* n. 9, January 2004.